

Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра дошкільної педагогіки і психології та спеціальної
освіти імені проф. Т. І. Поніманської

**Методичні рекомендації до
практичних, лабораторних занять і
виконання завдань для самостійної
роботи з дисципліни
«Спецметодика розвитку мовлення»**

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
(освітня програма «Спеціальна освіта. Логопедія»)

Укладач – канд. філол. наук, доцент Шостак О. О.

Рівне
РДГУ
2026

УДК 373.5.016:81-028.31 (072)

М 54

*Рекомендовано до друку кафедрою дошкільної педагогіки і психології
та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської
(протокол № 7 від 09 червня 2026 р.)*

*і навчально-методичною комісією педагогічного факультету
(протокол № 5 від 16 червня 2026 р.)*

Рівненського державного гуманітарного університету

Рецензенти:

Федорова Наталія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету.

Обуховська Олена Володимирівна – директор Комунальної установи «Інклюзивно-ресурсний центр міста Острога» Острозької міської ради Рівненської області.

М 54

Методичні рекомендації до практичних, лабораторних занять і виконання завдань для самостійної роботи з дисципліни «Спецметодика розвитку мовлення»: для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка (освітня програма «Спеціальна освіта. Логопедія») / уклад.: О. О. Шостак. 5-те вид., допов. і перероб. Рівне : РДГУ, 2026. 43 с.

УДК 373.5.016:81-028.31 (072)

Методичні рекомендації є частиною навчально-методичного забезпечення дисципліни «Спецметодика розвитку мовлення», що входить до навчального плану підготовки бакалавра за спеціальністю 016 Спеціальна освіта (освітня програма «Спеціальна освіта. Логопедія»). У методичних рекомендаціях представлено загальні вказівки щодо підготовки до практичних, лабораторних занять і виконання завдань для самостійної роботи. Подано плани практичних і лабораторних занять, тести для модульного контролю, питання для підготовки до підсумкового контролю і список рекомендованої літератури, охарактеризовано специфіку оформлення конспектів занять із розвитку мовлення.

© О. О. Шостак, 2026 р.

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Загальні вказівки з підготовки до практичних, лабораторних занять і виконання завдань для самостійної роботи.....	6
Плани практичних, лабораторних занять і методичні рекомендації щодо виконання завдань самостійної роботи.....	7
Тести для модульного контролю.....	20
Оформлення конспектів занять із розвитку мовлення.....	32
Питання для підготовки до підсумкового контролю.....	34
Рекомендована література.....	39

ПЕРЕДМОВА

«Спецметодика розвитку мовлення» – одна з провідних навчальних дисциплін для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 016 Спеціальна освіта, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, освітньої програми «Спеціальна освіта. Логопедія».

Зазначена дисципліна розкриває поняття про мову, мовлення, їх функції та види; фізіологічну основу мовлення; закономірності розвитку мовлення в дітей раннього і дошкільного віку; особливості розвитку мовлення в дітей із порушеннями мовлення; методи та прийоми навчання дітей лексичної, граматичної, звукової сторони мовлення.

Мета навчальної дисципліни – дати здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти цілісну і логічно-послідовну систему знань про лінгводидактичні та психофізіологічні основи навчання рідної мови, озброїти їх ефективними методами і прийомами роботи з дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку (ПМР).

Завдання навчальної дисципліни:

- засвоєння теоретичних основ спеціальної методики, підкріпленої конкретним матеріалом, за допомогою якого майбутні фахівці-логопеди зможуть досягти високого науково-методичного рівня навчально-виховної роботи з формування та розвитку рідного мовлення дітей-логопатів;

- формування в студентів здібності оперувати відомостями із суміжних зі спеціальною методикою розвитку мовлення наук у процесі сприймання та осмислення лекційного матеріалу, самостійного вивчення загальної і спеціальної літератури, під час підготовки та проведення практичних і лабораторних занять, у період проходження педагогічної практики.

Опанування знаннями з курсу реалізується за допомогою основних організаційних форм навчання: лекцій, практичних і лабораторних занять, консультацій, самостійної роботи.

ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ З ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ, ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ І ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Для підготовки до практичних, лабораторних занять і виконання завдань для самостійної роботи слід завести окремий зошит.

2. У зошиті необхідно зазначити тему і план заняття, виконати письмові завдання.

3. Для якісної підготовки до заняття обов'язково опрацювати матеріали лекції та інші джерела, передбачені темою заняття (підручники, методичні посібники, хрестоматії, журнальні статті).

4. Зошит для практичних, лабораторних робіт і виконання завдань для самостійної роботи повинен бути охайним та естетично оформленим.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ, ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль 1.

**Теоретико-методологічні засади і зміст розвитку
мовлення дітей раннього та дошкільного віку із
порушеннями мовленнєвого розвитку**

**Тема 1. Теоретико-методологічні основи спеціальної
методики розвитку мовлення**

Практичне заняття № 1

***Теоретико-методологічні основи спеціальної методики
розвитку мовлення (2 год.)***

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Предмет, мета та завдання спеціальної методики розвитку мовлення.
2. Наукові основи спеціальної методики розвитку мовлення та її зв'язок з іншими науками.
3. Роль мови у психічному розвитку дитини.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Підготувати реферат «Міжпредметні зв'язки спеціальної методики розвитку мовлення».

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Скласти список літератури (підручники, наукові статті та ін.), у якій розкрито відмінності між поняттями «мова» і «мовлення», «мова» і «мислення».

Тема 2. Система роботи з формування і розвитку мови дітей із ПМР

Практичне заняття № 2

Система роботи з формування і розвитку мови дітей із ПМР (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Закономірності розвитку мовлення в дітей.
2. Завдання спеціального навчання мови і мовлення дітей із ПМР.
3. Методичні принципи навчання мови і мовлення.
4. Основні засоби навчання мови та мовлення.
5. Методи і прийоми спеціального навчання дітей рідної мови і мовлення.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Ознайомитись та охарактеризувати різні періодизації мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати взаємозв'язок закономірностей та принципів навчання дітей рідної мови.
2. Ознайомитись на освітній платформі «Всеосвіта» з прикладами індивідуальних програм розвитку дітей дошкільного віку з ПМР, що сформовані за результатами психолого-педагогічної діагностики ІРЦ, з урахуванням віку та типу порушень.

Змістовий модуль 2.
Спеціальна методика словникової роботи, формування
граматичної будови мови і розвитку звукової культури
мовлення

Тема 3. Спеціальна методика розвитку словника

Практичне заняття № 3
Спеціальна методика розвитку словника (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Поняття та значення словникової роботи.
2. Особливості розвитку словника дітей дошкільного віку.
3. Завдання, принципи та зміст словникової роботи.
4. Напрямки логопедичної роботи з розвитку словника.
5. Методи та прийоми словникової роботи.

II. Завдання до практичного заняття:

1. З'ясувати, яким завданням словникової роботи надають перевагу вихователі в процесі розвитку мовлення дошкільників у ЗДО. Які недоліки ви вбачаєте в перевазі кількісного накопичення та активізації лексики дитини дошкільного віку з ПМР над роботою із семантикою слова (поглиблене розуміння значень і смислових відтінків)?
2. Підготувати таблицю «Заняття зі словникової роботи» (види занять, характеристика, періодичність проведення).

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати конспект наукової статті:

Тубичко Ю. О. Шляхи збагачення лексики дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 42. С. 112–116.

2. Підібрати логопедичні ігри та вправи, спрямовані на збагачення й активізацію словникового запасу дітей.

Лабораторне заняття № 1 ***Спеціальна методика розвитку словника (2 год.)***

I. План:

1. Аналіз підготовлених конспектів корекційних занять із розвитку словника дітей із ПМР.

2. Моделювання корекційних занять із розвитку словника дітей із ПМР за попередньо складеними конспектами.

II. Завдання до лабораторного заняття:

1. Скласти конспект корекційного заняття з розвитку словника дітей із ПМР (вікова група на вибір). Дібрати необхідний наочний матеріал.

2. Підготуватись до проведення корекційного заняття з розвитку словника дітей із ПМР (за обраною віковою групою) за попередньо складеним конспектом.

Тема 4. Спеціальна методика формування граматичної будови мови

Практичне заняття № 4 ***Спеціальна методика формування граматичної будови мови (2 год.)***

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Поняття граматики та її становлення у дітей дошкільного віку.

2. Завдання, шляхи та етапи формування граматичної будови мови.

3. Спеціальна методика формування способів словотворення.

4. Спеціальна методика формування морфологічної сторони мовлення.

5. Спеціальна методика формування синтаксичної сторони мовлення.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Скласти структурну блок-схему «Методи та прийоми формування граматичної правильності мовлення».

2. Підготувати таблицю «Заняття з формування граматичної правильності мовлення» (види занять, періодичність проведення).

3. Скласти картотеку літератури з питань формування граматичної будови мови дітей дошкільного віку.

4. Скласти структурно-опорну схему «Типові граматичні помилки».

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати конспект наукової статті:

Швалюк Т. Практичне засвоєння граматичних явищ мови дітьми старшого дошкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення на лексико-граматичних заняттях. *International Scientific Conference Modern Scientific Research: Achievements, Innovations and Development Prospects: Conference Proceedings*, October 1–2, 2021. Riga, Latvia : «Baltija Publishing». P. 179–183.

2. Підібрати логопедичні ігри та вправи для корекції аграматизмів (на рівні словотвору, морфології та синтаксису).

Лабораторне заняття № 2
Спеціальна методика формування граматичної будови
мови (2 год.)

I. План:

1. Аналіз підготовлених конспектів корекційних занять із формування граматичної будови мови в дітей із ПМР.

2. Моделювання корекційних занять із формування граматичної будови мови в дітей із ПМР за попередньо складеними конспектами.

II. Завдання до лабораторного заняття:

1. Скласти конспект корекційного заняття з формування граматичної будови мови дітей із ПМР (вікова група на вибір). Дібрати необхідний наочний матеріал.

2. Підготуватись до проведення корекційного заняття з формування граматичної будови мови в дітей із ПМР (за обраною віковою групою) за попередньо складеним конспектом.

Тема 5. Спеціальна методика виховання звукової
культури мовлення

Практичне заняття № 5
Спеціальна методика виховання звукової культури
мовлення (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Поняття звукової культури мовлення.

2. Формування звукової та звуко-складової сторони мовлення в онтогенезі.

3. Психолінгвістичні та онтогенетичні аспекти становлення інтонаційної сторони мовлення.

4. Спеціальна методика навчання звуковимови.
5. Спеціальна методика формування інтонаційної сторони мовлення.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Скласти структурні блок-схеми «Загальні особливості звуковимови дітей дошкільного віку», «Недоліки звуковимови в дошкільників».
2. Скласти таблицю «Заняття з виховання звукової культури мовлення» (види занять).
3. Виписати чистомовки, швидкомовки, дидактичні, рухливі ігри, вправи пальчикової гімнастики на закріплення звуковимови у дітей.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Розробити власні ігри та вправи з кольором для вдосконалення звуковимови в дошкільників із ПМР.
2. Скласти конспект логоритмічного заняття, спрямованого на розвиток звуковимови в дітей із ПМР, із урахуванням трьох етапів: адаптаційного, рухового, когнітивно-мовленнєвого.

Лабораторне заняття № 3
Спеціальна методика виховання звукової культури
мовлення (2 год.)

I. План:

1. Аналіз підготовлених конспектів корекційних занять із виховання звукової культури мовлення в дітей із ПМР.
2. Моделювання корекційних занять із виховання звукової культури мовлення в дітей із ПМР за попередньо складеними конспектами.

II. Завдання до лабораторного заняття:

1. Скласти конспект корекційного заняття з виховання звукової культури мовлення дітей із ПМР (вікова група на вибір). Дібрати необхідний наочний матеріал.

2. Підготуватись до проведення корекційного заняття з виховання звукової культури мовлення в дітей із ПМР (за обраною віковою групою) за попередньо складеним конспектом.

Змістовий модуль 3.

Спеціальна методика формування зв'язного мовлення, художньо-мовленнєвої діяльності та навчання грамоти

Тема 6. Спеціальна методика розвитку зв'язного мовлення

Практичне заняття № 6

***Спеціальна методика розвитку зв'язного мовлення
(2 год.)***

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Поняття зв'язного мовлення.

2. Уміння та навички, необхідні для здійснення висловлювання.

3. Особливості розвитку зв'язного мовлення у дошкільному дитинстві.

4. Спеціальна методика формування діалогічного мовлення.

5. Завдання та зміст навчання монологічного мовлення.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Опишіть, у чому, на вашу думку, буде виражатися характер педагогічних дій, спрямованих на розвиток зв'язного мовлення дітей залежно від вікового етапу.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Скласти зразок описової розповіді про іграшку за планом:

- а) назва іграшки;
- б) зовнішні ознаки та властивості;
- в) матеріал, з якого її виготовлено;
- г) функціональні властивості іграшки.

2. Записати по 10 варіантів мовленнєвих еталонів привітання, прощання, вибачення, прохання, відмови, погодження.

3. Підібрати логопедичні вправи для розвитку зв'язного мовлення дошкільників (діалогічного та монологічного).

Лабораторне заняття № 4 ***Спеціальна методика розвитку зв'язного мовлення*** (2 год.)

I. План:

1. Аналіз підготовлених конспектів корекційних занять із розвитку зв'язного мовлення дітей із ПМР.

2. Моделювання корекційних занять із розвитку зв'язного мовлення дітей із ПМР за попередньо складеними конспектами.

II. Завдання до лабораторного заняття:

1. Скласти конспект корекційного заняття з розвитку зв'язного мовлення дітей із ПМР (вікова група на вибір). Дібрати необхідний наочний матеріал.

2. Підготуватись до проведення корекційного заняття з розвитку зв'язного мовлення дітей із ПМР (за

обраною віковою групою) за попередньо складеним конспектом.

Тема 7. Спеціальна методика роботи з текстами різних типів мовлення

I. Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати фрагмент заняття з переказу художнього твору з використанням мнемотаблиць або зі складання розповіді за серією сюжетних картинок.

Тема 8. Спеціальна методика роботи з художньою літературою

Практичне заняття № 7

Спеціальна методика роботи з художньою літературою (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Значення художньої літератури у формуванні особистості та мовленнєвому розвитку дитини.

2. Особливості сприймання художніх творів дітьми.

3. Спеціальна методика художнього читання та розповідання дітям.

4. Спеціальна методика заучування віршів.

5. Прийоми художнього читання та розповідання.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Скласти структурно-опорну схему «Функції художньої літератури».

2. Скласти таблицю «Типи занять із художньої літератури».

3. Скласти конспект заняття на одну з тем:

– читання художнього твору;

- розповідання казки;
- бесіда про письменника;
- розігрування малих жанрів фольклору;
- етична бесіда.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати анотації на дві-три дитячі книги за планом:

- а) назва книги, автор;
- б) короткий зміст;
- в) ілюстрації, види їх;
- г) методичні прийоми роботи з книгою в кожній віковій групі.

2. Скласти логопедичну гру за сюжетом літературного твору.

Тема 9. Особливості читання й розповідання різних за жанрами художніх творів

I. Завдання для самостійної роботи:

1. Запропонуйте тренувальні вправи для розвитку дихання та артикуляційного апарату (по 2–3 вправи).

2. Підберіть тексти малих фольклорних жанрів, віршовані твори, які, на вашу думку, можна використовувати для тренування голосу.

3. Складіть завдання для дітей із ПМР із використанням художнього твору для корекції відповідного порушення.

Тема 10. Підготовка дітей до навчання грамоти

Практичне заняття № 8

Підготовка дітей до навчання грамоти (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Теоретичні основи навчання грамоти.
2. Завдання та зміст підготовки до навчання грамоти.
3. Спеціальна методика ознайомлення з поняттям «слово».
4. Методика навчання дітей читати.
5. Підготовка до навчання письма.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Скласти структурну блок-схему «Методи навчання грамоти».
2. Скласти конспект заняття на одну з тем:
 - навчання звукового аналізу слів для середньої чи старшої груп;
 - ознайомлення дітей з буквою.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Підібрати логопедичні вправи для навчання грамоти дошкільників.

Тема 11. Нетрадиційні методики навчання грамоти

Практичне заняття № 9

Нетрадиційні методики навчання грамоти (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Навчання грамоти за методом Марії Монтессорі.

2. Методика раннього навчання дітей грамоти Глена Домана.

3. Навчання ранньому читанню за методикою Овіда Декролі.

4. Евристично-програмовий метод навчання грамоти Ілони Толнаї.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Підготувати презентацію «Сучасні методи підготовки дітей дошкільного віку з ПМР до навчання грамоти».

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати коротке реферативне повідомлення на тему «Зарубіжні методи навчання дітей дошкільного віку елементів грамоти».

ІНДЗ

Виготовити дидактичний посібник для спеціального навчання мови дітей дошкільного віку і розробити методичні рекомендації щодо його використання.

ТЕСТИ ДЛЯ МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

Змістовий модуль 1

Теоретико-методологічні засади і зміст розвитку мовлення дітей раннього та дошкільного віку із порушеннями мовленнєвого розвитку

1. *Спеціальна методика розвитку мовлення – це:*

- 1) педагогічна наука, яка вивчає загальні закономірності онтогенезу мовлення дітей на різних вікових етапах в умовах його норми і патології, специфіку педагогічної діяльності, спрямованої на формування правильного мовлення, розвиток навичок мовленнєвого спілкування дітей, форми, засоби, методи і прийоми спеціального навчання рідної мови;
- 2) педагогічна наука, яка вивчає закономірності педагогічної діяльності, спрямованої на формування мовлення у дітей дошкільного віку в дитячому садку;
- 3) педагогічна наука, яка вивчає закономірності розвитку мови дітей на різних вікових етапах, специфіку педагогічної діяльності, спрямованої на формування мовленнєвих навичок у дітей, форми, засоби, методи і прийоми навчання дітей рідної мови.

2. *Об'єктом спеціальної методики розвитку мовлення є:*

- 1) навчально-мовленнєва діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі, тобто організований, цілеспрямований процес використання мови для передавання і засвоєння суспільно-історичного досвіду, оволодіння суспільними способами дій з метою спілкування та планування діяльності;
- 2) мова;
- 3) закономірності засвоєння дітьми мови.

3. *Предмет спеціальної методики розвитку мовлення:*

- 1) педагогічна діяльність, спрямована на формування мовленнєвих навичок дошкільників;
- 2) процес розвитку мовлення дітей та навчання їх рідної мови на різних етапах дошкільного дитинства;
- 3) процес оволодіння дітьми рідною мовою як засобом спілкування в умовах цілеспрямованого корекційно-розвивального навчання.

4. *Спеціальна методика початкового навчання української мови сформувалась як самостійна педагогічна дисципліна у:*

- 1) 50–60-ті рр. XX ст.;
- 2) 60–70-ті рр. XX ст.;
- 3) 70–80-ті рр. XX ст.

5. *Психологічну основу спеціальної методики складає:*

- 1) теорія мови, мовлення і мовленнєвої діяльності, розроблена у вченнях психолінгвістів, психологів, лінгвістів, нейропсихологів;
- 2) вчення філологів про умовно-рефлекторний характер засвоєння мови;
- 3) вчення про сигнальну діяльність кори великих півкуль головного мозку.

6. *Закономірності засвоєння мови розробила:*

- 1) А. Богуш;
- 2) Л. Федоренко;
- 3) І. Марченко.

7. *Загальні методичні принципи навчання дітей рідної мови (за Л. Федоренко):*

- 1) наочності;
- 2) уваги до матерії мови;
- 3) розуміння мовних значень;

- 4) доступності навчання;
- 5) оцінки виразності мови;
- 6) науковості;
- 7) розвитку мовного чуття;
- 8) систематичності навчання;
- 9) випереджувального розвитку усного мовлення перед писемним;
- 10) прискорення темпів збагачення мови.

Необхідно обрати шість принципів.

8. За дидактичною метою виокремлюють такі типи занять:

- 1) викладення нового матеріалу;
- 2) закріплення знань, умінь і навичок;
- 3) систематизація та узагальнення пройденого матеріалу;
- 4) комбіновані заняття, на яких здійснюється засвоєння нового матеріалу, повторення пройденого і практичне його застосування;
- 5) контрольні заняття, метою яких є перевірка засвоєння дітьми пройденого матеріалу;
- 6) формування звуковимови;
- 7) формування (у залежності від рівня розвитку мовлення) лексичних, або лексико-граматичних категорій мови;
- 8) формування і розвиток зв'язного мовлення;
- 9) підготовка та початкове навчання грамоти.

Необхідно обрати п'ять типів занять.

9. За кількістю учасників у спеціальних групах виділяють заняття:

- 1) фронтальні (з усією групою);
- 2) підгрупові (частина групи);
- 3) індивідуальні;
- 4) фронтально-індивідуальні.

Необхідно обрати три види занять.

10. Методи розвитку і навчання дітей рідної мови за джерелом знань:

- 1) теоретичні;
- 2) наочні;
- 3) словесні;
- 4) практичні;
- 5) практико-теоретичні.

Необхідно обрати три види занять.

Змістовий модуль 2

Спеціальна методика словникової роботи, формування граматичної будови мови і розвитку звукової культури мовлення

1. Головною особливістю слова є:

- 1) фонетична вираженість;
- 2) єдність його лексичного і граматичного значень;
- 3) граматичне оформлення.

2. До загальних завдань словникової роботи відносять:

- 1) збагачення словника новими словами;
- 2) збагачення словника народними образними виразами;
- 3) засвоєння переносного значення слова;
- 4) закріплення й уточнення словника;
- 5) активізація словника, перехід слів із пасивного словника (словник, який дитина розуміє, пов'язує з певними уявленнями, але не використовує у власному мовленні) в активний (слова, які дитина не лише розуміє, а й активно й усвідомлено використовує в мовленні);
- 6) вилучення з мовлення дітей нелітературних слів (діалектні, жаргонні, простомовні).

Необхідно обрати чотири завдання.

3. *Напрямки логопедичної роботи з розвитку словника:*

- 1) розширення обсягу словника; формування структури значення слова; розвиток лексичної системності та семантичних полів; формування парадигматичних і синтагматичних зв'язків слів; розвиток словотворення; уточнення граматичного значення слова;
- 2) розширення обсягу словника; формування структури значення слова;
- 3) розвиток словотворення; уточнення граматичного значення слова.

4. *Граматика має розділи:*

- 1) «Фонетика»;
- 2) «Словотвір»;
- 3) «Морфологія»;
- 4) «Синтаксис»;
- 5) «Лексикологія».

Необхідно обрати три розділи.

5. *Дошкільний вік (3 р. – 7 р.) відносять:*

- 1) до першого періоду засвоєння граматичної будови мови;
- 2) до другого періоду засвоєння граматичної будови мови;
- 3) до третього періоду засвоєння граматичної будови мови.

6. *Формування граматичної будови усного мовлення в дітей із ПМР передбачає такі завдання:*

- 1) формування практичних навичок засвоєння морфологічної системи рідної мови (зміна за родами, числами, особами, часом);
- 2) надання знань про деякі норми утворення форм слів

- словотворення;
- 3) формування синтаксичної будови мови: навчання правильного узгодження слів у реченні, побудові різних типів речень і поєднанню їх у зв'язному тексті.;
- 4) збагачення словника новими словами;
- 5) формування правильної звуковимови.

Необхідно обрати три завдання.

7. Шляхи формування граматично правильного мовлення дошкільників із ПМР:

- 1) дидактичні ігри;
- 2) вправи;
- 3) утворення сприятливого мовленнєвого середовища, яке надає зразки грамотного мовлення;
- 4) спеціальне навчання дітей правильним граматичним формам (корекція та попередження аграматизмів);
- 5) формування правильних граматичних навичок у практиці мовленнєвого спілкування.

Необхідно обрати три шляхи.

8. Теоретичними засадами виховання звукової культури мовлення є вивчення:

- 1) фонетики;
- 2) граматики;
- 3) лексики;
- 4) грамоти.

9. У засвоєнні звукової сторони мовлення розрізняють два взаємопов'язаних процеси:

- 1) фонематичний слух і правильна дикція;
- 2) мовленнєве дихання та інтонаційне оформлення;
- 3) процес розвитку акустичного сприймання мовленнєвих звуків і процес удосконалення

артикуляції.

10. Елементами інтонації (просодемами) є:

- 1) фонематичний слух, фразовий наголос;
- 2) темп мовлення, його інтенсивність, мелодика (основний тон), висота тону, тембр голосу, наголос, ритм, паузи;
- 3) тембр, дикція, мовленнєве дихання.

Змістовий модуль 3

**Спеціальна методика формування зв'язного мовлення
та художньо-мовленнєвої діяльності**

1. Зв'язне мовлення – це:

- 1) розгорнутий виклад певного змісту, організований за законами логіки;
- 2) розгорнутий виклад певного змісту, який відбувається логічно, послідовно і точно, граматично правильно і образно;
- 3) самостійне мовлення, побудоване за законами граматики.

2. Зв'язне мовлення має дві форми:

- 1) опис;
- 2) монолог;
- 3) розповідь;
- 4) діалог.

3. Первинна природна форма мовного спілкування – це:

- 1) монолог;
- 2) розповідь;
- 3) діалог.

4. Монологічне мовлення стимулюється:

- 1) внутрішніми мотивами, і його зміст та мовні засоби

вибирає той, хто говорить;

- 2) не тільки внутрішніми, але й зовнішніми мотивами (ситуація, у якій відбувається діалог, репліки співрозмовника).

5. До умінь і навичок, необхідних для здійснення висловлювання, належать такі:

- 1) уміння і навички, що забезпечують процес говоріння;
- 2) уміння будувати граматично правильні висловлювання;
- 3) уміння осмислювати інтонаційну сторону висловлювання;
- 4) уміння і навички, які забезпечують процес слухання мовлення;
- 5) уміння, які допомагають відрізнити правильно оформлені висловлювання від неправильно (помилково) оформлених (як у чужому, так і у власному мовленні).

Необхідно обрати три варіанти відповідей.

6. Методи художнього читання та розповідання – це:

- 1) читання педагога по книзі або напам'ять;
- 2) переказ художніх творів;
- 3) бесіда про письменника;
- 4) розповідання педагога;
- 5) інсценування;
- 6) заучування напам'ять.

Необхідно обрати чотири варіанти відповідей.

7. У коло дитячого читання та розповідання входять:

- 1) фольклорні твори;
- 2) твори класичної української літератури;
- 3) твори української народної творчості і творчості народів світу; твори класичної і сучасної української та

зарубіжної літератури.

8. У якому віці в дитини з нормальним психофізичним розвитком починає повною мірою функціонувати механізм формування цілісного образу смислового змісту тексту, який сприйнято?

- 1) 4–5 років;
- 2) 6–7 років;
- 3) 4 роки.

9. До завдань художнього читання та розповідання дітям із ПМР зараховують:

- 1) виховання інтересу до художньої літератури, розвиток здібностей до цілісного сприймання творів різних жанрів, забезпечення засвоєння змісту творів і емоційного сприйняття;
- 2) збагачення знань дітей про предмети, явища, події навколишнього життя; уточнення, збагачення та активізація словника;
- 3) надання зразків граматично правильної мови, розвиток зв'язного мовлення;
- 4) виховання орфоепічної правильності мовлення;
- 5) навчання правильного наголошування слів;
- 6) формування первинних уявлень про особливості художньої літератури: про жанри, про їх специфічні особливості, про композиції, про найпростіші елементи образності в мові (епітети, метафори, порівняння, рима тощо);
- 7) виховання літературно-художнього смаку.

Необхідно обрати п'ять варіантів відповідей.

10. З метою логопедичної роботи використовують різні жанри:

- 1) оповідання, казки;
- 2) ліричні та жартівливі вірші;

- 3) чистомовки, загадки;
- 4) повісті, романи;
- 5) драми, комедії.

Необхідно обрати три варіанти відповідей.

Змістовий модуль 4

Спеціальна методика навчання грамоти

1. Звуковий аналітико-синтетичний метод навчання грамоти науково обґрунтовано:

- 1) Я. Коменським;
- 2) С. Русовою;
- 3) К. Ушинським;
- 4) В. Сухомлинським.

2. Побудова процесу читання характеризується взаємодією двох рівнів:

- 1) аналітичного;
- 2) перцептивного;
- 3) сенсомоторного;
- 4) семантичного.

3. Сенсомоторний рівень складається з декількох тісно взаємопов'язаних ланцюгів:

- 1) звуко-буквений аналіз;
- 2) звуко-буквений синтез;
- 3) збереження отриманої інформації;
- 4) смислові здогадки, які виникають на основі цієї інформації;
- 5) аналітико-синтетична діяльність;
- 6) порівняння, тобто контроль гіпотез, що виникають із заданим матеріалом.

Необхідно обрати чотири варіанти відповідей.

4. Друга операція, що входить до складу процесу письма:

- 1) аналіз звукового складу слова;
- 2) перекодування зорових схем букв у кінетичну систему послідовних рухів, необхідних для запису;
- 3) переведення фонем у графеми.

5. Формування (або збереженість) різних видів сприймання, відчуттів і знань та їх взаємодії, а також просторового сприймання і уявлень – це одна з психологічних передумов:

- 1) процесу читання;
- 2) процесу письма.

6. Фонематичне сприймання – це:

- 1) уміння розрізняти чітко всі голосні та приголосні фонеми;
- 2) здатність дитини здійснювати аналіз звукового складу слова;
- 3) це специфічна мовна дія, спрямована на перетворення сприйнятої мовленнєвої інформації (у її фізичних характеристиках) у систему мовних знаків і смислів.

7. Під фонематичним синтезом розуміють:

- 1) уміння з'єднувати окремі звуки в ціле слово з подальшим його впізнаванням;
- 2) уміння з'єднувати окремі звуки в склади;
- 3) уміння з'єднувати окремі склади в ціле слово з подальшим його впізнаванням.

8. Система підготовки до навчання грамоти дітей із ПМР має такі особливості:

- 1) навчання грамоти проводяться на матеріалі звуків, які всі діти вимовляють правильно;

- 2) навчання грамоти проводяться на матеріалі звуків, які діти вимовляють неправильно;
- 3) виділення подовженого періоду зі специфічним змістом, протягом якого відбувається підготовка до навчання грамоти;
- 4) виділення двох періодів, протягом яких відбувається підготовка до навчання грамоти;
- 5) надзвичайна роздробленість матеріалу, який засвоюють діти, і його докладне відпрацювання на кожному з нових етапів навчання.

Необхідно обрати три варіанти відповідей.

9. *Оригінальну методику раннього навчання дітей грамоти розробив американський лікар і психолог:*

- 1) І. Толнаї;
- 2) Г. Доман;
- 3) О. Декролі.

10. *Методика навчання грамоти, побудована за принципом самонавчання з використанням системи оригінального дидактичного матеріалу для дітей трьох-п'яти років, започаткована:*

- 1) М. Монтессорі;
- 2) І. Толнаї;
- 3) О. Декролі.

ОФОРМЛЕННЯ КОНСПЕКТІВ ЗАНЯТЬ ІЗ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ

У структурі конспекту заняття обов'язковими є такі компоненти:

- тема заняття;
- його категоріальні ознаки (комплексне, тематичне, інтегроване та ін.; за дидактичними цілями: викладення нового матеріалу; закріплення знань, умінь і навичок; систематизація та узагальнення пройденого матеріалу; комбіноване (засвоєння нового матеріалу, повторення пройденого і практичне його застосування); контрольне (перевірка засвоєння дітьми пройденого матеріалу));
- програмовий зміст (мета) заняття;
- матеріал до заняття (роздатковий, демонстраційний);
- попередня підготовка вихователя та дітей до заняття;
- хід заняття.

Щодо запису ходу заняття потрібно зауважити, що спільною для всіх випадків є вимога єдиного стилю викладу (вихователь пропонує... діти виконують... або запропонувати дітям.... пояснити дітям....), а також дотримання загальноприйнятої в дошкільній дидактиці структури занять (вступна частина, основна частина, заключна частина).

Під час формулювання мети заняття можна скористатися мовними штампами, які наведені нижче.

Дидактичні завдання:

- навчити, дати уявлення, ознайомити;
- поглибити, розширити знання;
- узагальнити і систематизувати знання;
- перевірити знання, вміння, навички;
- закріпити знання, вміння, навички і т. д.

Розвиваючі завдання:

- сприяти розвитку мислення (пам'яті, уяви,

творчості тощо);

- вчити уважно слухати...;

- активізувати...;

- розвивати комунікативні здібності, логічне мислення і т. д.

Виховні завдання:

- виховувати... інтерес, любов, повагу;

- виховувати самостійність, допитливість, доброзичливість;

- привчати до організованості і т. д.

У конспекті також необхідно зазначити вікову групу дітей, для якої підготовлене заняття.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Предмет, мета і завдання спеціальної методики розвитку мовлення.
2. Наукові основи спеціальної методики розвитку мовлення.
3. Зв'язок спеціальної методики розвитку мовлення з іншими науками.
4. Роль мови у психічному розвитку дитини.
5. Закономірності розвитку мовлення в дітей.
6. Завдання спеціального навчання мови і мовлення дітей із ПМР.
7. Методичні принципи навчання мови і мовлення.
8. Основні засоби навчання мови та мовлення.
9. Типологія логопедичних занять.
10. Дидактичні вимоги до організації та проведення логопедичних занять.
11. Методи спеціального навчання дітей рідної мови і мовлення.
12. Прийоми спеціального навчання дітей рідної мови і мовлення.
13. Поняття та значення словникової роботи.
14. Особливості розвитку словника дітей дошкільного віку.
15. Специфіка лексичної сторони мовлення в дошкільників із ПМР.
16. Завдання словникової роботи.
17. Принципи словникової роботи.
18. Зміст словникової роботи.
19. Напрямки логопедичної роботи з розвитку словника.
20. Особливості формування лексичної сторони мовлення.
21. Методи словникової роботи.
22. Прийоми словникової роботи.

23. Логопедичні вправи для збагачення й активізації словникового запасу в дітей із ПМР.
24. Специфіка корекційного заняття з розвитку словника дітей із ПМР.
25. Дидактичний матеріал на корекційних заняттях із розвитку словника дошкільників із ПМР.
26. Поняття граматики.
27. Становлення граматичної будови мовлення в дітей дошкільного віку.
28. Основні завдання з формування граматичної будови мовлення в дошкільників із ПМР.
29. Шляхи формування граматичної будови мовлення в дошкільників із ПМР.
30. Етапи формування граматичної будови мовлення в дошкільників із ПМР.
31. Методи і прийоми формування граматичної будови мовлення.
32. Спеціальна методика формування способів словотворення.
33. Спеціальна методика формування морфологічної сторони мовлення.
34. Спеціальна методика формування синтаксичної сторони мовлення.
35. Логопедичні вправи для корекції аграматизмів (на рівні словотвору).
36. Логопедичні вправи для корекції аграматизмів (на рівні морфології).
37. Логопедичні вправи для корекції аграматизмів (на рівні синтаксису).
38. Специфіка корекційного заняття з формування граматичної будови мовлення в дітей із ПМР.
39. Дидактичний матеріал на корекційних заняттях із розвитку граматичної будови мовлення в дошкільників із ПМР.
40. Поняття звукової культури мовлення.

41. Формування звукової та звуко-складової сторони мовлення в онтогенезі.
42. Спеціальна методика навчання звуковимови.
43. Спеціальна методика формування інтонаційної сторони мовлення.
44. Логопедичні вправи для розвитку інтонаційної виразності мовлення в дошкільників із ПМР.
45. Вправи пальчикової гімнастики на закріплення правильної звуковимови в дітей із ПМР.
46. Чистомовки, швидкомовки на закріплення правильної звуковимови в дітей із ПМР.
47. Специфіка корекційного заняття з виховання звукової культури мовлення в дітей із ПМР.
48. Дидактичний матеріал на корекційних заняттях із розвитку звукової культури мовлення в дошкільників із ПМР.
49. Поняття зв'язного мовлення.
50. Уміння та навички, необхідні для здійснення висловлювання.
51. Особливості розвитку зв'язного мовлення в дошкільному дитинстві.
52. Спеціальна методика формування діалогічного мовлення.
53. Завдання та зміст навчання монологічного мовлення.
54. Прийоми навчання розповідання.
55. Спеціальна методика навчання описам.
56. Спеціальна методика навчання переказу художніх творів.
57. Спеціальна методика навчання розповіді за картиною.
58. Спеціальна методика навчання складання розповідей за серіями сюжетних картинок.
59. Спеціальна методика навчання творчого розповідання.

60. Логопедичні вправи для розвитку монологічного мовлення в дошкільників із ПМР.
61. Логопедичні вправи для розвитку діалогічного мовлення в дошкільників із ПМР.
62. Специфіка корекційного заняття з розвитку зв'язного мовлення в дітей із ПМР.
63. Дидактичний матеріал на корекційних заняттях із розвитку зв'язного мовлення в дошкільників із ПМР.
64. Значення художньої літератури у формуванні особистості та мовленнєвому розвитку дитини.
65. Особливості сприймання художніх творів дітьми.
66. Спеціальна методика художнього читання та розповідання дітям.
67. Спеціальна методика заучування віршів.
68. Прийоми художнього читання та розповідання.
69. Фольклор і література: спільні та відмінні ознаки.
70. Види оповідань. Особливості читання оповідань.
71. Казка як літературний жанр. Читання казок.
72. Робота з текстами малих фольклорних жанрів.
73. Байка як літературний жанр. Особливості виразного читання байки.
74. Драма як літературознавчий термін. Специфіка читання драматичних творів.
75. Види театральної діяльності в ЗДО та їх характеристика.
76. Приклади художніх творів для використання в логопедичній роботі з дошкільниками.
77. Логопедичні ігри за сюжетами художніх творів.
78. Теоретичні основи навчання грамоти.
79. Основні завдання навчання грамоти.
80. Зміст підготовки до навчання грамоти.
81. Сучасний звуковий аналітико-синтетичний метод навчання грамоти.
82. Спеціальна методика ознайомлення з поняттям «слово».

83. Методика навчання дітей читати.
84. Підготовка до навчання письма.
85. Специфіка корекційного заняття з навчання грамоти в дошкільників.
86. Загальна характеристика нетрадиційних методик навчання грамоти.
87. Навчання грамоти за методом Марії Монтессорі.
88. Методика раннього навчання дітей грамоти Глена Домана.
89. Навчання ранньому читанню за методикою Овіда Декролі.
90. Евристично-програмовий метод навчання грамоти Ілони Толнаї.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Іншаков А. Є., Іншакова І. Є. Спеціальна методика розвитку мовлення дітей з ТПМ. Навчально-методичний посібник до курсу (для студентів бакалаврату спеціальності 016 Спеціальна освіта. Логопедія). Кривий Ріг : КДПУ, 2021. 285 с.
2. Савінова Н. В., Білюк О. Г., Берегова М. І. Спеціальна методика розвитку мовлення та початкового навчання мови дітей з тяжким порушенням мовлення : навч.-метод. посіб. : у 2 ч. Миколаїв : Іліон, 2022.
3. Спеціальна методика навчання української мови : метод. рек. з навч. дисц. / Уклад.: Л. Котлова, І. Васьківська, А. Іскрижицька, І. Неводнича. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2026. 36 с.

Допоміжна

1. Грибань Г. Особливості формування усного мовленнєвого висловлювання у дітей з різними формами дислалії. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2021. № 1(19). С. 23–37.
2. Трофименко Л. Формування фонологічної компетенції у дітей із тяжкими порушеннями мовлення. *ОСОБЛИВА ДИТИНА: навчання і виховання*. № 4, 2021. С. 7–17.
3. Тубичко Ю. О. Шляхи збагачення лексики дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 42. С. 112–116.
4. Швалюк Т. Практичне засвоєння граматичних явищ мови дітьми старшого дошкільного віку із тяжкими

- порушеннями мовлення на лексико-граматичних заняттях. *International Scientific Conference Modern Scientific Research: Achievements, Innovations and Development Prospects: Conference Proceedings*, October 1–2, 2021. Riga, Latvia : «Baltija Publishing». Р. 179–183.
5. Шостак О. О., Панасюк А. В. Використання мнемотаблиць у процесі навчання дошкільників переказу художніх творів. *Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук: матеріали II Міжнародної наукової конференції, м. Дніпро, 17 березня, 2023 р.* / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця : Європейська наукова платформа, 2023. С. 176-177.
 6. Шостак О. О. Дидактичні ігри як засіб збагачення словника в дітей із ЗНМ. *Інноваційна педагогіка. Науковий журнал*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Випуск 70. Том 1. С. 68-70.
 7. Шостак О. Риторика в системі міждисциплінарних зв'язків лінгводидактики. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 41. Том 3. С. 293-297.
 8. Шостак О. О. Розвиток відчуття ритму в дітей із порушеннями мовлення з використанням художніх творів. *Інноваційна педагогіка. Науковий журнал*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Випуск 43. Том 2. С. 52-55.
 9. Шостак О. Роль малих фольклорних жанрів для розвитку виразності мовлення дітей дошкільного віку з дислалією. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич :

- Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 60. Том 4. С. 258-263.
10. Шостак О. Формування виразного мовлення в дошкільників із дизартрією в процесі ігор-драматизацій. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 61. Том 3. С. 308-311.
 11. Шостак О. О., Овечко А. І. Художня література і фольклор як засіб розвитку образного мовлення в дітей із ЗНМ. *Цифрове наукове суспільство: соціально-економічні, правові та міжнародні аспекти: збірник наукових праць з матеріалами IV Міжнародної наукової конференції, м. Дніпро, 28 лютого, 2025 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2025. С. 307–309.*
 12. Шостак О. О. Формування комунікативних навичок дітей дошкільного віку з РАС засобами терапевтичних методик. *Інноваційна педагогіка. Науковий журнал*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2026. Випуск 92. Том 1. С. 151–154.
 13. Shostak O., Nikolenko I., Sereda I., Pushkarova T., Potapiuk L. Formation of an inclusive approach in the education of children with special educational needs (ukrainian experience). *Conhecimento & Diversidade, Niterói*. 2023. V. 15, N. 38 Jul./Set. P. 280-305. *Web of Science Core Collection*

Інформаційні (інтернет) ресурси

1. Всеосвіта. Національна освітня спільнота: <https://vseosvita.ua/>
2. Електронна бібліотека Інституту модернізації змісту освіти: <https://lib.imzo.gov.ua/>

3. Інклюзивне навчання. Міністерство освіти і науки України : <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
4. Каталог дидактичних ігор : http://logopedija.at.ua/load/didaktichni_igri/2
5. Корекційні програми: <https://imzo.gov.ua/osvita/zagalno-serednya-osvita/korektsiyni-programi/>;
<https://surli.cc/sabgaq>
6. ЛОГО-АРТ : <http://www.logoped.in.ua/>
7. Логопедичний сайт (Логопедична школа Альони Король), де зібрані методичні поради, практичні рекомендації та весь комплекс необхідних матеріалів для розвитку мовлення дітей, попередження та подолання мовленнєвих порушень, а також підвищення результативності корекційно-розвивальної роботи : <http://logoclub.com.ua>
8. Наукова бібліотека РДГУ : library.rshu.edu.ua;
репозитарій РДГУ: <http://repository.rshu.edu.ua/>
9. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : <http://nbuv.gov.ua>
10. Українська асоціація корекційних педагогів : <https://www.uaspkiev.pp.ua/>

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Навчально-методичне видання

**Методичні рекомендації до практичних, лабораторних
занять і виконання завдань для самостійної роботи з
дисципліни
«Спецметодика розвитку мовлення»**

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
(освітня програма «Спеціальна освіта. Логопедія»)

Укладач:
Шостак Ольга Олександрівна

Підписано до друку: 2026 р.
Папір друк. 60×84. Формат 1/16
Умовних друкованих аркушів 0,7

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
33028, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12